

כמה תמיהות בפרשה

פרשת השבוע מתחילה עם פסוק מלא ברמזים, כתוב שמשך דבר אל כל ישראל בכל מיני מקומות שונים, במדבר בערבה מול-סוף... וכתב רש"י שהכוונה שהוכיח אותם על מה שעשו באותם מקומות, ובהמשך הפסוק נאמר 'בין פארן ובין תופל ולבן' וכתב רש"י שאמר ר' יוחנן [רשב"י] שחזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקומות הנקראים 'תופל ולבן', אלא הכוונה שהוכיח אותם על שנתפלו על המן שהיה לבן, וצריך להבין מהו ה'יבין' הנזכר כאן, שמשמע שאין המדובר על תופל ולבן עצמם אלא משהו שביניהם.

ועוד צריך להבין שבעצם משמעות הפסוק שאין המדובר על משהו ש'יבין תופל ולבן' אלא על משהו ש'יבין פארן ותופל ולבן' שהרי כשמזכיר 'בין פארן' אינו מזכיר את המקום השני אשר יצר את ה'יבין פארן' ובהכרח שהכוונה על מקום ש'יבין פארן ותופל ולבן', ואם כן לא מובן למה המילה 'יבין' מוזכרת שני פעמים. והנה על 'יבין פארן' פירש רש"י שהכוונה על חטא המרגלים שהיה במדבר פארן, וגם על זה קשה מה ששאלנו בתחילה למה זה 'יבין' פארן, היה לו לומר בפארן.

ובהמשך הפרשה מתאר משה רבנו את המצב שהיה לפני חטא המרגלים שכבר עמדו לפני הר האמורי וה' אמר להם 'באתם עד הר האמורי... בואו ורשו את הארץ', אך למעשה בקשתם 'נשלחה אנשים לפנינו' וזה גרם להתעכב במדבר ארבעים שנה, אולם לפני שמספר על הבקשה הזו מקדים ומספר ש'בעת ההיא' מינה שופטים ודיינים ואמר להם 'הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וגו'' ומאריך בכל הענין הזה, והנה כל המינוי הזה באמת לא היה 'בעת ההיא' ממש, אלא היה לפני כן כאשר עדיין היו בחורב, ולא מובן למה תוקע את כל הסיפור הזה שלא במקומו, ועוד מפקיק בו באמצע הסיפור של תקלת המרגלים.

וגם באותה פרשה עצמה של מינוי השופטים נאמר שאחד מהמעלות שרצה שיהיו לדיינים הוא 'נבונים' אך למעשה לא מצא נבונים, והאריז"ל (לקוטי תורה כא)

כותב שאמנם לא מצא בעלי 'בינה', אבל מצא בעלי 'תבונה', וככתוב במלאכת המשכן 'כל אשר נתן ה' חכמה ותבונה פְּהֶמָה', 'ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה', וצריך להבין מהו החילוק בין בינה לתבונה.

גם צריך להבין כיצד יתכן שלא מצא 'נבונים' והרי בפרשה הבאה כתוב 'רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה'.

עוד יש לעיין במה שמשמע מדברי רש"י שגם הענין של מינוי השופטים נאמר כתוכחה לישראל על שהסכימו למינוי ואמרו 'טוב הדבר אשר דברת לעשות', והסכימו לכך בשביל הנאתם שכאשר יהיו הרבה דיינים יוכלו לשחד אותם, אולם התוכחה הזו לא רמוזה בפסוק הראשון, ומה ההסבר?

ובעצם הנושא של התוכחה נשאלתי מאאמו"ר שליט"א מה פשר הדבר שמה רבנו כל כך מייסר ומוכיח את ישראל בפרשיות אלו, וכמעט לא שומעים ממנו איזה מילה טובה בשבחם של ישראל, ולעומת זאת בלעם הרשע כל דבריו מלאים בשירות ותשבחות על ישראל...

שני סוגי תוכחות

ונקדים לבאר את החילוק בין 'בינה' ל'תבונה'.

'בינה' זהו מישהו המבין דבר מתוך דבר, מחדש כל מיני חידושים מתוך היסודות שכבר ידועים לו, אבל בעל 'תבונה' אינו יכול לחדש חידושים כאלו, אך בראותו יצירות וחידושים של אחרים, ביכולתו לתפוס מה מסתתר תחת אותם חידושים, ולמשל, הזכרנו שבמלאכת המשכן היו רק בעלי תבונה, והיינו, שלא המציאו סוג אריגה חדש, אלא הביטו על כל מיני דברים ארוגים והבינו כיצד מייצרים תוצאה כזו.

וכמו כן שייך אצל דיינים שיש מישהו היכול לחדש דין חדש מכח היסודות הידועים לו, וזהו כח של 'בינה'. אבל יש דין שכאשר שומע פסק של דין אחר ללא נימוקים, מבין הוא מה הם הנימוקים וההוכחות לאותו פסק, וזה מועיל לו

שכאשר תגיע לידו שאלה היכולה להתברר לאור אותם סברות ונימוקים – ידע כיצד לפתור את השאלה, והכח הזה הוא כח של 'תבונה'.

ולאור זאת אפשר להבין שיש שני מיני תוכחה, יש מצד ה'בינה', ויש מצד ה'תבונה':

מצד ה'בינה' מביטים עמוק לתוך האדם ומשערים שיש לו איזה כח מופלג, ואז טוענים לו שעליך להיות מאד גדול, שהרי יש לך כוחות נפלאים, אתה חידוש שלא היה כמוך, והאדם לא יודע מה רוצים ממנו, הוא לא רואה את הכח הזה, הוא רואה רק את רפיונו וחוסר כוחו... והנה התוכחה הזו בעצם מופיעה כמחמאה, שהרי אומרים לאדם כמה גדול הוא, אבל מתחת למחמאה טמון רצון להכניס לאדם תאות גדולה יתירה וכדי שינסה ויטרח לקרוע את עצמו יותר, ולמעשה, היות שיהא מאד מולחב כלפי משהו גדול מאד, כאשר למעשה יראה שאין הגדולה הזו ממהרת לבוא, יפול ויתייאש.

וזהו הענין של ה'מילים הטובות' של בלעם, אומר ליהודי יש לך כח של אריה, כלביא יקום וכארי יתנשא, והמחמאה הזו, משעבדת, הופכת לתוכחה, שכאשר מתעורר בבוקר ואינו מוצא את הכח האדיר הזה – מתאכזב ומתייאש.

אבל מצד ה'תבונה' יש תוכחה אחרת, מוכיחים לאדם מתוך המציאות שלפניו שיש לו כוחות שלא עמד עליהם, כלומר, לא 'מספרים' לו על כוחות נעלמים שיש לו, אלא פותחים את עיניו ומראים לו את כוחותיו, משכנעים אותו להתנסות ולהרגיש את יכולתו, לטעום ולראות כי טוב ה'.

ולמשל, יהודי שטוען שקשה לו להתרכז בכונת התפילה, אם ישאלו אותו אם אירע פעם שכן הצליח לכוון, ויחקרו למה אז כן הצליח, יתכן שיתברר שלפני אותה תפילה ישן יותר טוב, או שלא התעסק עם דברים בטילים, ולפתע יגלה אותו יהודי שהוא סבור שעליו להתאמץ ולרכז את מחשבתו וזה משהו שאינו מסוגל לו – אבל באמת לא זה מה שנדרש ממנו, נדרש

ממנו להקדים לישון כדי שיוכל לישון כדי צורכו ושלא ימלא את ראשו לפני התפילה עם מחשבות מבלבלות.

ומשה רבנו רצה להוכיח את ישראל בסגנון זה, ולכן לפני שמוכיח אותם על חטא המרגלים, מקדים את הפרשה של מינוי השופטים, ושם מבואר שאחר שאמר להם 'הבו לכם אנשים חכמים ונבונים', הם מיד אמרו 'טוב הדבר אשר דברת', ולמה אמרו כן, כי שמחו שמבקשים שופטים 'נבונים', שהרי שופט נבון יש לו כח לחדש חידושים, ואם כן כאשר יתנו לו שוחד – יוכל להמציא חידושים ולזכות את החייב או להיפך, ואכן לא היו חסרים בבני ישראל 'נבונים' שהרי הם 'עם חכם ונבון', אולם משה רבנו היה ברור לו שלא יקח 'נבון' שאינו 'ירא אלקים' [וגם זה אחד מהתנאים לדיינים וככתוב בפרשת יתרו], ויתכן שלכן לא מצא נבונים, כי לא מצא נבון שיהא בטוח שהיראה שלו תהא גדולה יותר מהבינה שלו... והעדיף בעלי 'תבונה' המבינים היטב את מה שלומדים ויודעים לדמות ענין לענין –

ואחר הקדמה זו שִׁפָּה רמז להם תוכחה על שהעדיפו 'בעלי בינה' על 'בעלי תבונה', פנה להוכיחם על חטא המרגלים, כי הנה הם שהיו בדרגה של 'נבונים' רצו לחוש חידושים, וכאשר אמרו להם להילחם עם בני ענק, סברו שצריכים הם להרגיש בתוכם התחדשות של כוחות אדירים, כוחות יתירים מכוחות של ענקים, והנה אינם מוצאים בקרבם את הכוחות הללו, ויאוש ורפיון תפס אותם... וטען להם משה אילו הייתם מתבוננים שלא צריך כוחות מחודשים, אפשר לעסוק בבירור והבנת הכוחות שיש לך עד עכשיו [וכעין הסגנון של השופטים הנבחרים] לא הייתם מגיעים לטעות הזו, הייתם מבינים שגם הכוחות הרגילים שיש לכם אינם כוחות שלכם, אלא הם כוחות שה' נותן לכם, 'כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל', והוא תמיד יתן ליהודי את הכוחות הנצרכות לו לשעתו, וברגע שיהודי יצטרך להתייצב לפני ענק, אכן ימצא בקרבו את הכוחות הצריכות בכדי להכניע את הענק.

ויש כאן עוד פרט, כי משה אומר להם שצויתי אותם אז 'שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק', כלומר, שישמעו היטב את שני הצדדים, יעינו למצוא הצדקה לכל צד, וגם לענין זה מועילה ה'תבונה' יותר

מה'בינה', כי הדרך היא שכאשר אדם מחדש איזה חידוש – זה נעשה תורתו, והוגה בה יומם ולילה, אינו רואה צד אחר, אבל בעל ה'תבונה' שאינו מחדש אלא מבקש להבין את כל הסברות שלפניו, הוא מוכן לשמוע צד שני, וגם הענין זה היה יכול להועיל כנגד המרגלים, כי כאשר הם התפעלו מדברי המרגלים, היה נראה להם שאין צד אחר, לא היו מסוגלים לשמוע את דברי יהושע וכלב, וזה לא נכון, צריך להתרגל להכיר שיתכנו תמיד שני צדדים, וצריך לעיין מה הצדק שתחת כל הצד, ורק לאחר מכן להכריע.

פארן ותופל ולבן

ומעתה מובן הפסוק הראשון בפרשה, ונקדים לבאר מהו 'שתפלו על המן שהיה לבן', והיינו שטענו שהמן הינו 'תפלי' – חסר טעם, אך האמת היא שהוא אכן היה לו חסרון שהיה 'לבן' – חיוור, משהו חסר צבע, חסר צורה המעוררת חשק, אבל טעם לא היה חסר לו, אדרבא, היה משתנה לכל הטעמים, הוא בהחלט לא היה 'תפלי', ואם כן לא מובן למה טענו טענה לא נכונה? אך ההסבר הוא שכאשר אדם רואה איזה מאכל עם צבע ומראה המיוחד לו, יש מצב של 'עין רואה ולב חומד', והיינו, שכח הפיתוי מצויר ומדמה לעיני האדם שהמראה המיוחד הזה של המאכל מְבַשֵּׂר על טעם מיוחד ביותר, משהו שעדיין לא טעם מעודו עד היום הזה, והדמיון הזה מגיע מכח הבינה המייצרת חידושים, מְדַמָּה דמיונות שלא היו ולא יהיו, כי תמיד לאחר האכילה מתברר שבסך הכל היה למאכל את הטעם המופך כבר מהעבר, ואולי גם פחות מכך כי כעת המאכל לא היה כל כך מוצלח...

ועל כן גם התלונות על המן מגיעים מחמת שהיו 'נבונים' ורצו להשיג את החשק והדמיון של ה'בינה', אילו היו מְתַרְצִים ב'תבונה' היה המצב הפוך, כי אדרבא היו מבקשים לגלות את כל הטעמים הצפונים בתוך הלבן של המן.

וזה כוונת הפסוק 'בין פארן ובין תופל ולבן' כי הוכיח אותם על הרעיון וההשקפה המקשר **בין פארן ותפלי** – בין מעשה המרגלים שהיה במדבר פארן לבין הרגשת התופל במן, וזאת היא ההשקפה המעריכה רק את הבינה, מעריכה את הדמיון המבקש חידושים **מפוארים**, מה שלא כל כך מחודש **תפלי** הוא בעינינו... ושוב מוסיף שהוכיח אותם גם על

ההשקפה שהיתה חסירה להם **בין תפלי ולבן** – שהיות שהעריכו רק חידושים גדולים, ממילא לא התפנו לגלות את מה שטמון בתוך הלבן –

והיינו שיש שני חסרונות בזה שמתרגשים אחר החידוש, האחד שעלול לבקש הפלגות רחוקות המאכזבים לבסוף, ועלול גם לייצר סברות שקר. והשני שהיות ועסוק בחידושים אינו מתעסק עם ה'תבונה' ואינו מגלה את הכוחות האחרים שיש לו כן, ועל שניהם הוכיח אותם.

ומיושבים כל הדקדוקים, ומבואר שגם התוכחה על מינוי הדיינים רמוזה בפסוק ראשון.

בכה תבכה בלילה

היסוד הזה מועיל גם כן לענין האבלות על החורבן, כי הנה יהודים רוצים להרגיש שייכות לאבלות הזו, רוצים להרגיש את האבל ולהוריד איזה דמעה, לבכות את ה'בכיה לדורות', וכדאי הוא בית אלקינו לכך... אלא שלמעשה מוצאים בקרבם לב אבן שאינו מתפעל מכל התיאורים הנוראים של מגילת איכה והקינות... אולם יתכן מאד שאין כאן לב אבן, אלא פשוט הדמיון מצויר להם שצריכים להרגיש איזה הרגש צער מחודש שלא מורגש כל השנה, ואילו למעשה, האיכה והקינות מתארים צרות שהיו לפני אלפים שנה, וקשה ללב להתרגש מצרות רחוקות כאלו רק מחמת שאירעו ביום זה, וזה ממש הענין שה'בינה' רוצה להרגיש משהו מחודש, ואיננו, אבל דוקא משום כן צריך לדעת שהבכיה לדורות המבוקשת עלינו הינה בכיה הבאה לתקן את ה'בכיה של חנם' שהיה אצל המרגלים, אותה בכיה היתה מחמת הדמיונות הגדולים והרחוקים הללו, והיא מבררת שצריך לגלות את ה'תבונה', צריך לגלות את ההרגשים המצויים תמיד במצפוני הלב היהודי, מצויים גם בזמן הזה, כאשר יהודי מקשיב ללבו שלו, ושואל את עצמו האם מרוצה הוא במצב הזה של החורבן? האם לא היה מעדיף שיהיה כעת בית המקדש בנוי על מכונו וישראל שרויים על אדמתם? ושאל את עצמו מהי הנקודה הכי לא נוחה בכל המצב הזה, יגלה שכואב לו הריחוק הדחיה וההשפלה, איכה ישבה בדד, איכה היתה לזונה, ויתעורר בגעגועים חדשים לחזור לחיבה ראשונה, ל'השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם'!